

О. Ю. Самчук,
старший лаборант,
І. В. Самойлюкевич,
кандидат пед. наук, професор
Житомирський державний університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК АВТОНОМІЇ УЧНЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ВАЖЛИВА МЕТА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Концепція Нової української школи передбачають зміну підходів, форм, методів, засобів та умов навчання для усунення педагогічного авторитаризму, пасивності учнів та надання їм можливості більшої свободи вибору, творчого пошуку; підвищення особистої значущості навчальної діяльності та відповідальності за її результати. Учні набуватимуть компетентностей, що тлумачаться як загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню, також це потенційні вміння, що виявляються в момент виконання даного завдання або у схильності його виконання.

Рекомендації Європейського парламенту та ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя виділяють ряд компетентностей, яких набуватимуть учні. Однією з таких компетентностей є необхідність підготовки учнів до навчання протягом усього життя. Державні вимоги до рівня підготовки учнів виділяють роль уміння здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати її, оцінювати та поповнювати її, використовувати різні способи пізнавальної і творчої діяльності.

Найактуальнішою проблемою сучасної методики навчання іноземних мов є орієнтація всього навчального процесу на активну самостійну роботу учня, створення умов для його самовдосконалення та саморозвитку та забезпечення відповідного освітнього середовища для формування його особистісної активності [5, с. 151]. Особистісна активність учня у навчанні не належить до природжених якостей особистості, адже вона формується в процесі пізнавальної діяльності та характеризується бажанням до пізнання, розумовою напругою й проявом морально-вольових якостей учнів.

Особливо актуальною у світлі сучасних перетворень у сфері освіти постає проблема навчальної автономії, яка активно досліджується впродовж останніх тридцяти років і дедалі набуває все більш істотного значення, що пов'язано зі збільшенням об'єму інформації та посиленням ролі самоосвіти та саморозвитку. Питання методики навчання іноземної мови на засадах навчальної автономії порушувалося досить давно, проте сьогодні у зв'язку зі зростанням ролі англійської мови важливість спілкування англійською мовою досліджується ще глибше.

Перший досвід навчальної автономії має закладатися ще у початковій школі, зокрема, при навчанні іноземної мови.

Завдання удосконалення самостійності та ролі самостійної навчальної діяльності учнів при вивченні іноземними мовами виходить з концепції автономії учнів та автономного навчання (*learner autonomy and autonomous learner*) [6, с. 18]. Зміст даної концепції полягає в розвитку особистості учня, формування у нього навчальних умінь для оволодіння іноземною мовою та здібностей самостійно / автономно керувати своєю навчальною у конкретній ситуації.

Теоретико-методологічні засади автономного навчання розкриті в працях Х. Холека, У. Рампілльон, О. М. Соловової та ін. Навчальна автономія трактується ними по-різному: як свобода від контролю вчителя, від обмеження діяльності учнів положеннями навчальної програми, як бажання та можливість учнів взяти на себе управління своєю навчальною діяльністю при вивченні англійської мови і можливість вибирати, що вчити, а що ні. Це здібність до незалежних та самостійних дій, до критичною рефлексії, прийняття рішень. Учень може розвивати певне психологічне відношення до свого процесу навчальної діяльності. Це не лише спосіб вчитись, але й спосіб перенести результат навчання на більш вищий щабель [6].

Більш повне визначення поняття автономії учня в навчальній діяльності було запропоновано Д. Літлом у 1991 році. За Д. Літлом, автономія – це здібність до незалежних та самостійних дій, до критичною рефлексії, прийняття рішень. Учень може розвивати певне психологічне відношення до свого процесу навчальної діяльності. Це не лише спосіб вчитись, але й спосіб перенести результат навчання на більш вищий щабель [6].

На відміну від навчальної самостійності, навчальна автономія передбачає не тільки визначення технології виконання конкретного, сформульованого вчителем навчального завдання, що традиційно відбувається під час самостійної роботи учнів, а також і вибір того, що необхідно вивчити для досягнення поставленої мети.

Державні вимоги до рівня підготовки учнів виділяють роль уміння здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати її, оцінювати та поповнювати її, використовувати різні способи пізнавальної і творчої діяльності. Неабияку роль у цьому відіграє навчальна автономія, яка покликана сприяти оволодінню учнями іншомовною комунікативною компетентністю. Згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти та програмою з іноземної мови для 1-4 класів, учні повинні оволодіти основами комунікативної компетентності, що передбачає розвиток умінь та здібностей учнів, використовуючи іноземну мову як засіб спілкування.

Аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень показує що одним з найважливіших психологічних чинників, що впливають на ефективність самостійної роботи, є здатність до саморегуляції [3]. Її функція виявляється в цілеспрямованості учнів в навчальній діяльності, обмеженні використання ними свого часу та визначається як цілісна система психічних засобів, за допомогою яких учень здатний керувати власною цілеспрямованою активністю.

Педагогічним засобом, що дозволить організувати самостійну/автономну пошукової діяльності учнів потребує пильної уваги з боку вчителя й передбачає серед іншого:

- розробку нових методичних технологій та підходів, які дозволять учням швидко та ефективно сформувати навчальну компетентність;
- розвиток та застосування різноманітних форм самостійної роботи в умовах класної та позакласної навчальної діяльності учнів;
- модернізацію й розвиток технологій оптимального використання різних засобів навчання [1, с. 63].

Головну роль учителя в процесі розвитку автономії учнів на уроках англійської мови вбачаємо в реалізації ним функцій фасілітатора (помічника), консультанта, що полягає в здійсненні підтримки, допомоги учням на всіх етапах оволодіння іноземною мовою: від визначення завдань і вибору матеріалів до оцінки досягнутих результатів; створенні сприятливої атмосфери; підтримці мотивації навчання; розвитку їх потенційних можливостей; передбаченні труднощів і наданні порад щодо їх подолання; спрямовуванні зусиль учнів на вибір ефективних стратегій навчання та шляхів вирішення поставлених завдань тощо [4].

Оволодінню іноземної мови на засадах навчальної автономії сприяє використання сучасних методів (проектів, драматизації, моделювання ситуацій, проблемного, ігрового, комп'ютерного, рефлексивного), а також ефективних методів взаємооцінки та самооцінки знань і вмінь, зокрема, Європейського мовного портфелю. За допомогою новітніх методів, технологій, активних форм роботи створюється освітнє середовище, що дозволяє підтримувати мотивацію; стимулювати ініціативу; створювати ситуації творчого пошуку, вільного вибору, прийняття відповідальних рішень; здійснювати самоуправління та самоконтроль.

Використовуючи на уроках іноземної мови Європейське мовне портфоліо, вчителі допомагають зробити процес вивчення іноземної мови прозорішим для учнів, допомогти їм розвивати здатність до самооцінювання та відображення, тобто, дати можливість поступово збільшити відповідальність за власне навчання [2].

Використання елементів автономного навчання у процесі навчання англійської мови забезпечує оволодіння учнем навичками самоконтролю, тобто умінням самостійно визначати мету, організувати і структурувати свій процес навчання, оцінювати свої результати, використовуючи різні стратегії і методи навчання.

В сучасних умовах розвитку науки, швидкого оновлення інформації жодна школа не в змозі надати учням усіх знань та вмінь, які їм знадобляться у майбутньому. Необхідно розвивати в учнів вміння навчатися та мислити, навчити бути готовим до нових умов швидко змінюваного світу.

В сучасній мовній політиці вивчення іноземних мов затвердився підхід до навчання, де одним з основних положень є орієнтація всього процесу навчання на розвиток особистості учня як активного суб'єкта навчальної

діяльності та всебічна підготовка його до неперервного процесу самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення протягом усього життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вартанова И. И. К проблеме мотивации учебной деятельности / И.И. Вартанова // Вестник МГУ. Серия 14 Психология, 2000. – №4. – С.33-41
2. Європейське мовне портфоліо: Проект української версії для учнів 7–11 років. — Тернопіль : Лібра Терра, 2013. —104 с. — ISBN 978-617-609-018-
3. Захарова И. М. Структурно-функциональные и информационные особенности типологии осознанной саморегуляции деятельности : дис. ...канд.психол. наук: 19.00.01 / И. М. Захарова. – М., 2005. – 164 с
4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за заг. ред. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
5. Олійник Т. О. Особливості формування навчально-стратегічної компетентності // Іноземні мови. – 2013. - №4 (76). – С. 9-20.
6. Little D. Learner Autonomy 1: Definitions, Issues and Problems. Dublin: Authentik, 1991.